

EMOTSIONAL INTELEKTNI RIVOJLANISHIDA SINIF MUHITNING AHAMIYATI**Toxirova Madina Ravshan qizi****Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti****“Psychology (Social Psychology)” yo’nalishi****1-kurs magistranti****<https://doi.org/10.5281/zenodo.15321207>**

Annotatsiya: Ushbu tezisda emotsional intellektning rivojlanishida sinf muhitining o’rni tahlil qilinadi. Tezisda sinfdagi psixologik iqlim, o’qituvchi va o’quvchilar o’rtasidagi emotsional aloqalar, o’qituvchining boshqaruv uslubi hamda sinfdagi xavfsizlik va qo’llab-quvvatlash muhiti kabi omillar emotsional intellektni rivojlantirishdagi asosiy faktorlar sifatida yoritilgan.

Kalit so’zlar: Emotsional intellekt, psixologik iqlim, emotsional motivatsion, empatiya, akademik, o’qituvchi-o’quvchi munosabatlari, xavfsizlik muhiti, ijtimoiy anglash.

Kirish

Ushbu tezisda emotsional intellekt tushunchasi va uning maktab muhitida, ayniqsa, sinfdagi psixologik iqlim orqali rivojlanishiga oid masalalar yoritilgan. Tadqiqot davomida sinf muhitining ijtimoiy-psixologik omil sifatidagi roli va uning o’quvchilarning emotsional-motivatsion rivojiga ta’siri tahlil qilingan. Sinfdagi ijobiy psixologik iqlim o’quvchilarning o’zaro munosabatlari, o’qituvchining qo’llab-quvvatlovchi yondashuvi va xavfsiz ijtimoiy muhit bolalarning emotsional jihatdan barqaror, o’zini ifoda eta oladigan va ijtimoiy jihatdan faol shaxs bo’lib shakllanishida muhim omil hisoblanadi.

Asosiy qism

Emotsional intellekt — bu o’zimiz va boshqalarning hissiyotlarini tan olish, tushunish va boshqarish qobiliyatidir. U quyidagi tarkibiy qismlarni o’z ichiga oladi: o’zini anglash, o’zini boshqarish, ijtimoiy anglash va munosabatlarni boshqarish. Bu ko’nikmalar shaxsiy va professional muvaffaqiyat uchun zarur bo’lib, hayotning turli sohalariga, jumladan o’quv natijalariga ham bevosita ta’sir ko’rsatadi. Bolalikdan boshlab bu ko’nikmalarni shakllantirishda maktab, xususan sinf muhitining o’rni beqiyosdir.

Sinfdan hukmronlik qiluvchi psixologik iqlim – ya’ni o’quvchilarning bir-biriga va o’qituvchiga nisbatan bo’lgan munosabati, hurmat, hamkorlik, ochiqlik va ishonch – emotsional intellekt rivojining asosi hisoblanadi. Ijobiy muhitda tarbiyalangan o’quvchi o’zini erkin tutadi, hissiyotlarini boshqara oladi va boshqalar his-tuyg’ularini inobatga olgan holda muloqot qilishga o’rganadi. O’qituvchining sinfdagi roli, tashkil etilgan guruhli mashg’ulotlar, rolli o’yinlar, bahs-munozaralar, konfliktlarni hal etishga o’rgatish kabi metodlar sinf muhitini ijobiy shakllantiradi. Natijada o’quvchilarda empatiya, o’zini anglash, hissiy nazorat kabi emotsional intellekt ko’nikmalari shakllanadi.

Sinf muhitini emotsional intellektga ta’siri: "Sinfdagi sog’lom psixologik iqlim o’quvchilarning o’z-o’zini anglashini, emotsional barqarorligini va ijtimoiy faolligini rivojlantiradi. O’zaro hurmat va hamkorlikka asoslangan munosabatlar shaxsning sog’lom emotsional rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratadi." [1]

O’qituvchi va o’quvchilar o’rtasidagi munosabat, xavfsizlik, ishonch, hurmat va qo’llab-quvvatlovga asoslanadi. Bu omillar quyidagi jihatlarida Emotsional intellektni rivojlantiradi:

1. O’qituvchi va o’quvchi o’rtasidagi munosabatlar:

O’qituvchi va o’quvchilar o’rtasidagi munosabatlar, asosan, o’qish jarayonining samaradorligini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi. Yaxshi o’qituvchi-o’quvchi munosabati

o'quvchining o'zini erkin va xavfsiz his qilishini, o'z fikrlarini ifodalashga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi. O'qituvchi o'zining emotsional ifodalarini va o'quvchilar bilan o'zaro munosabatlarini boshqarish orqali sinf muhitini yaratadi, bu esa o'quvchilarning o'zini qulay his qilishini va ularning o'qishga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi.

2. O'quvchilar o'rtasidagi ijtimoiy aloqalar:

Sinfidagi o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlar ham o'qish jarayoniga ta'sir qiladi. Ijtimoiy aloqalar o'quvchilarning o'zaro yordam va hamkorlik qilish, shuningdek, sinfda yaxshilanishga bo'lgan umidini oshiradi. Pozitiv ijtimoiy munosabatlar o'quvchilarning o'zaro hurmatga asoslangan muloqotlarini kuchaytiradi, bu esa o'qishning ijtimoiy va emotsional jihatlarini mustahkamlaydi. O'quvchilarning o'zaro yordamga tayyorligi va ijtimoiy mas'uliyatni qabul qilishi sinfdagi o'quv muhitini ijobiy tomonlarga yo'naltiradi.

3. O'qituvchining boshqaruv uslubi va emotsional ifodasi:

O'qituvchining boshqaruv uslubi va emotsional ifodalari o'quvchilarning sinfdagi kayfiyatiga va ularning o'qishdagi muvaffaqiyatiga ta'sir qiladi. O'qituvchilarning ijobiy, yo'l-yo'riq beruvchi, lekin qat'iy boshqaruvi o'quvchilarning o'zlarini xavfsiz his qilishlarini, muvaffaqiyatlarga intilishlarini ta'minlaydi. Emotsional ifoda o'qituvchining darsni qanday boshqarishi va o'quvchilarga bo'lgan munosabati orqali o'quvchilarni rag'batlantirish yoki pasaytirish mumkinligini bildiradi. Yaxshi boshqaruv muhitida o'quvchilar o'z hissiyotlarini boshqarishga o'rganadilar, bu esa ularning emotsional intellektini rivojlantiradi.

4. Sinfidagi xavfsizlik, erkinlik va qo'llab-quvvatlash muhitining mavjudligi:

Sinf muhitidagi xavfsizlik va erkinlik o'quvchilarning o'zlarini ifodalashga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi. O'quvchilarni qo'llab-quvvatlash va xavfsiz muhit yaratish, ular o'zlarini xato qilishdan qo'rqmasdan, tajriba qilishga va yangi bilimlar olishga tayyor bo'lishlarini ta'minlaydi. O'quvchilar o'zlarini xavfsiz va qo'llab-quvvatlangan his qilgan holda o'qish motivatsiyasi yuqori bo'ladi. Bu muhit o'quvchilarni sinfda o'zaro yordam va hamkorlikka undaydi, o'quvchilarning o'zlariga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularning umumiy emotsional farovonligiga yordam beradi.[2]

Birinchi navbatda, Daniel Goleman (1995) o'zining "Emotional Intelligence" asarida, emotsional intellektning shakllanishi uchun ijtimoiy o'zaro aloqalar, hamkorlik va empatiya muhimligini ta'kidlaydi. Golemanning fikricha, sinfdagi o'quvchilar bir-biriga yordam berish, o'zaro hurmatni rivojlantirish orqali o'zlarining emotsional ko'nikmalarini rivojlantiradilar. O'qituvchi esa bu jarayonni boshqarish va qo'llab-quvvatlash vazifasini bajaradi.[3]

Sinf muhitida SEL (Social and Emotional Learning ya'ni bu o'quvchilarning ijtimoiy va emotsional ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan tizimli ta'lim dasturidir. SEL dasturi o'quvchilarga o'z hissiyotlarini tan olish, boshqarish, ijobiy munosabatlarni o'rnatish, ziddiyatlarni hal qilish va stressni engish kabi ko'nikmalarni o'rgatadi. Bu dastur o'qish va ta'lim jarayonida o'quvchilarning emotsional farovonligini oshirish, ularning o'zaro munosabatlarini mustahkamlash va ijtimoiy mas'uliyat hissini rivojlantirishga yordam beradi.) dasturlarini joriy etish, o'quvchilarga o'z hissiyotlarini ifodalashda yordam beradi, bu esa ularning o'zaro munosabatlari va psixologik salomatligiga ijobiy ta'sir qiladi.[4]

Amaliy strategiyalar

- "Emotsiyalar jurnalini" yuritish: Har kuni o'quvchilar o'z hissiyotlarini yozib boradi.
- Hamkorlikdagi o'yinlar: Guruh bilan ishlash orqali empatiya va ijtimoiy ko'nikmalar shakllanadi.

- Refleksiya mashg'ulotlari: Darsdan so'ng qisqa emotsional tahlil o'tkazish.

Maktabda amaliy strategiyalar tashkil qilish ham emotsional intellektning rivojlanishiga turtki bo'adi.

Xulosa

Sinf muhiti o'quvchilarning emotsional intellektini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. O'qituvchining boshqaruvi, o'quvchilar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlar, emotsional ifodalar va sinfda yaratilgan xavfsizlik va qo'llab-quvvatlash muhiti o'quvchilarning o'zlarini rivojlantirishiga, o'qishdagi muvaffaqiyatlariga va ijtimoiy muammolarni hal qilishlariga yordam beradi. Sinf muhitida o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash va o'qituvchining emotsional intellekti sinfdagi umumiy o'qish muhitini yaxshilashga yordam beradi. Sinf muhitida o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash va o'qituvchining emotsional intellekti sinfdagi umumiy o'qish muhitini yaxshilashga xizmat qiladi. Shuningdek, ijobiy sinf muhiti orqali bolalarda o'zini erkin ifodalash, o'z his-tuyg'ularini anglash va boshqalarning hissiyotlarini tushunish qobiliyati rivojlanadi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. T.X. Raximov — "Pedagogik psixologiya" (Toshkent, 2005).
2. Eccles, J. S., & Roeser, R. W. (2009). "Schools, academic motivation, and stage-environment fit.
3. Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ.* New York: Bantam Books.
4. Elias, M. J., Zins, J. E., Weissberg, R. P. (1997). *Promoting Social and Emotional Learning: Guidelines for Educators.